

Nusaybin/Mardin Yöresi Bağcılığına Bir Bakış: Yöresel Çeşitlerin Değerlendirilmesi

Mehmet Settar ÜNAL

Hasan SEZGİN

Cuma UÇAŞ

Şırnak Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, İdil/Şırnak
munal62@hotmail.com

Öz

Bu çalışma; 2019 yılında Nusaybin Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü ve yöre bağcıları ile görüşülerek hazırlanmıştır. Eskiden beri geleneksel (yerli) bağcılığın yapıldığı ilçede bağlar, genellikle düz arazilerde kurulmuş ve ekonomik değeri olmayan çok sayıda yöresel üzüm çeşidinden oluşmuş bulunmaktadır. Mevcut bağlarda sulama ve gübreleme yapılmazken, bazı hastalıklar ve zararlılara karşı ilaçlama kısmen, budama ise erken ilkbaharda hemen uyanma öncesi düzenli olarak yapılmaktadır. Bağlardan elde edilen üzüm büyük ölçüde taze tüketime sunulmakla, bunun yanı sıra kurutulularak ya da pekmez, pestil, kesme gibi yöresel ürün yapımında da değerlendirilmektedir. Yörede bağ bozumu; ağırlıklı olarak Temmuz-Eylül ayları arasında yapılmakta, üretilen üzümler ile öncelikle aile ihtiyacı karşılanmaya çalışılırken arta kalan ürün taze tüketim veya diğer yan ürünler şeklinde mahalli pazarlarda satışa sunulmaktadır. Sonuç olarak; yörede yetiştiriciliği yapılan ve her biri önemli bir gen kaynağı durumunda olan mahalli üzüm çeşitlerini belirleme, muhafaza etme ve uygulanan bağcılık tekniğini irdeleyerek modern bağcılığa geçiş için neler yapılabileceğine yönelik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Nusaybin, bağcılık, iklim, yerel üzüm çeşitleri

An Overview of Nusaybin / Mardin Region Viticulture: Evaluation of Local Varieties

Abstract

This study was prepared by negotiating with Nusaybin Agriculture and Forestry District Directorate and local vineyards in 2019. In the county where traditional (local) viticulture has been practiced for a long time the vineyards are generally established on lowlands and consist of many local grape varieties without economic value. There is not any irrigation and fertilization in the existing vineyards, some diseases and pests are partially sprayed, and pruning time is regularly in early spring just before budbreaking. Grapes obtained from the vineyards are mostly offered for fresh consumption, as well as dried or used in the production of local products such as molasses, pestil and kesme. The grape harvesting time in the region is mainly between July and September, while the grapes are primarily used for the family needs, the remaining product is marketed in the local markets as fresh consumption or processed into other local products. As a result, it can be summarized as identifying and preserving local grape varieties, each of which is an important gene source, and developing projects for the transition to modern viticulture by examining the applied viticulture technique.

Keywords: Nusaybin, viticulture, climate, local grape varieties

Giriş

Dünyada bağcılık; 30-40° kuzey ve güney enlem dereceleri arasında en uygun yetiştiricilik alanlarını bulmuş olmakla beraber bugün kuzey yarım kürede 11-53° enlem derecelerinde yaygınlık kazanmıştır (Oraman, 1972; Ağaoğlu, 1999; Çelik, 2011). Dünyada oldukça geniş bir alanda yetiştiriciliği yapılan bitkiler arasında olan ve binlerce yıl öncesine dayanan asmanın (*Vitis vinifera* L.) anavatanı, farklı görüşler bulunmakla beraber, Kafkasya, Hazar Denizi'nin güneyi ve Kuzey Doğu Anadolu yöreleri olarak gösterilmektedir (Weaver, 1976; Winkler ve ark., 1974).

Coğrafi konum olarak 36-42° kuzey enlemleri arasında bulunması, asmanın gen merkezlerinin kesiştiği ve ilk kez kültüre alındığı coğrafyanın merkezinde yer alması gibi sebeplerden dolayı ülkemiz, zengin bir gen kaynağına sahiptir (Çelik ve ark., 1998; Karataş ve ark., 2009). Gen kaynaklarının toplanması ve muhafazası ile ilgili olarak başta bağcılık araştırma enstitüleri olmak üzere çalışmalar yapılmaktadır (Sağlam ve ark., 2009).

Coğrafi olarak yedi bölgeye ayrılan ülkemizde; her bölgede, farklı seviyelerde de olsa, bağcılık ekonomik bir faaliyet olarak yürütülmektedir. Bu bölgelerimizden biri de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Geçmişte büyük medeniyetlerin kurulduğu Mezopotamya Bölgesi'nde yerleşik bulunan Mardin ili, dönem dönem çeşitli medeniyetlerin etkisi altında kalmış ve günümüze kadar bu medeniyetlerin izlerini taşımıştır. Özellikle Ermeni ve Süryanilerden gelen bağcılık kültürü halen varlığını sürdürmektedir.

Bölgesel ve yöresel bağcılıkla ilgili çalışmalar; üreticilerin, araştırmacıların ve bilim insanlarının yararlanacağı veri tabanını oluşturacağından çok önemlidir (Gündüz ve ark., 2020; Dölek ve ark., 2020). Bizim çalışmamızda bu açıdan değer kazanmaktadır.

Coğrafi konum bakımından Dicle'nin 37.02°-37.13' kuzey ve 41.03°-41.45' doğu boylamında yer alan ve rakımı 475 m olan Nusaybin ilçesi; yukarı Mezopotamya Bölgesinde, Çağ Çağ Deresinin kıyısında bereketli topraklar üzerinde kurulmuş olup batısında Mardin Merkez İlçesi, kuzeybatısında Ömerli İlçesi, kuzeyinde Midyat İlçesi, doğusunda Şırnak İli ve güneyinde Suriye ile çevrilidir (Şekil 1). Söz konusu vadi meyve üretimiyle önemli bir gelir kaynağına ev sahipliği yapmakta olup, vadede çok değişik üzüm ile meyve tür ve çeşitleri yetişmektedir. İlçe kuzeyi dağlık olup, kuruluş yeri itibarıyla Şanlıurfa'dan başlayan ve Cizre'ye kadar uzanan geniş bir ovanın üzerinde yer almaktadır (Anonim, 2020a).

Geleneksel bağcılığın yapıldığı ilçede üreticiler genellikle ilköğretim mezunu ve orta yaş (40-60 yaş) grubunda yer alırken, bağların çoğu 11-30 da alana sahip olup, asmalara geleneksel terbiye şekilleri uygulanmaktadır (Çakır ve ark., 2017).

TÜİK (2019) verilerine göre, il genelinde toplam bağ alanı 360 232 da, üretim miktarı 190 203 ton iken Nusaybin'de sırayla 24 357 da ve 12 861 ton olup, il genelinde Midyat, Ömerli, Dargeçit ve Savur'dan sonra gelmektedir.

Bu çalışmada; ilçede bağ alanlarında yetiştirilen ve her biri önemli bir gen kaynağı olan yöresel üzüm çeşitleri ve bazı önemli özelliklerinin yanında, uygulanan bağcılık tekniğini irdelerek modern (yeni) bağcılığa geçiş için neler yapılabileceğine yönelik olarak bazı öneriler sunulmaktadır.

Şekil 1. Mardin ili haritası

Materyal ve Metot

Materyal

Materyal olarak Mardin ili Nusaybin ilçesinde yetiştiriciliği yapılan ve Şekil 2’de resimleri ve bazı kısa özellikleri verilen yöresel üzüm çeşitleri kullanılmıştır.

Metot

Bu çalışma; 2019 yılında Nusaybin Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü teknik personeli ve yöre bağcıları ile görüşülerek, yöre bağcılığı ve üzüm çeşitleri hakkında bilgi edinilmiş; hasat döneminde yöresel üzüm çeşitlerinin fotoğrafları çekilerek salkım örnekleri alınmış; alınan salkım örneklerinde bazı özellikler OIV 2001’e göre değerlendirilmiştir. Ayrıca ilçenin uzun yıllara ait iklim verilerinin üzüm yetiştiriciliği açısından uygunluğu irdelenmiştir.

Bulgular ve Tartışma

İlçenin İklim Özellikleri ve Bağcılığa Uygunluğu

İlçenin iklim özellikleri değerlendirilirken Nusaybin Meteoroloji İstasyonu’nun verilerinden yararlanılmıştır. İlçe; yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Yağışlar daha ziyade yağmur şeklinde olup kar yağışı nadir olarak görülmektedir. Yıllık ortalama sıcaklığı 18.9 °C olan Nusaybin’in yaz ve kış ortalama sıcaklıkları arasındaki farkın yüksek olması, karasal iklim özelliğini yansıtmaya bakımından önemlidir. Özellikle yaz aylarında yüksek sıcaklık ortalamalarının 30 °C ve daha fazla olduğu gün sayısı, bu ayların tamamını kapsar.

Yaz mevsiminde havadaki nisbi nemin düşük olması buharlaşmayı artırırken, nem oranının az olması ise gece ve gündüz arasındaki sıcaklık farkının yüksek olmasına sebep olur. Sıcaklığın 0 °C’nin altına düştüğü günler ise oldukça sınırlıdır (Çizelge 1). Şimdiye kadar ölçülmüş en yüksek sıcaklık 30 Temmuz 2000’de 47.5 °C, en düşük sıcaklık ise 22 Şubat 1985’te -10 °C olarak ölçülmüştür (Kılıç, 2008; Anonim, 2020b).

Bir bölgede ekonomik anlamda bağcılık yapılabilmesi için; yıllık ortalama sıcaklığın en az 9 °C, en soğuk ay (Ocak) ortalama sıcaklığının 0 °C, kritik düşük sıcaklığın -12 °C, kritik yüksek sıcaklığı 35 °C, yıllık güneşlenme süresinin 1500 saat, gelişme süresinin 180 gün, etkili sıcaklık toplamının 900 gd, hava nispi neminin %55-65, rüzgar hızının 3-4 m/s, yıllık yağış miktarının 600 mm, gelişme devresi yağış miktarının en az 350 mm, ülkemizde 1500 m’yi geçmeyen rakım olması gerekmektedir (Weaver, 1976; Çelik ve ark., 1998; Çelik, 2011; Özdemir, 2019; Özkan, 2020). İlk donların hasattan sonra gelmesi ve son donların da gözlerin uyanmasından önce sona ermesi istenir. Gelişme dönemindeki sıcaklıkların 10 °C’nin altına düşmesi ya da 35 °C’nin üzerinde seyretmesi ise asmanın gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Happ, 1999).

Bu iklim parametrelerini, Çizelge 1 ile karşılaştırdığımızda, sadece yüksek sıcaklıkların asmalarda zarar oluşturabileceği risk olarak görülmektedir. Ancak bu zararın dengeli bir budama yapma ve kaolin kili uygulaması gibi kültürel işlemler ile önlenmesi ya da en aza indirilmesi mümkündür.

Dolu ve don zararı ise ekstrem haller haricinde görülmemektedir. Özellikle yöredeki gelişme dönemi yağış miktarı (227 mm), asmanın gelişme dönemi su ihtiyacından (350 mm) eksik olsa da bu olumsuzluk sulamayla giderilebilir.

Özetle; ilçenin iklim parametrelerinden yüksek sıcaklık dereceleri ile gelişme dönemindeki yetersiz yağış miktarının gelişme ve ürün miktarı açısından bir risk oluşturduğu görülmektedir. Ancak, yukarıda bahsedildiği gibi, dengeli bir budama ve özellikle ekstrem sıcaklıkların olduğu dönemlerde yapılacak sulamalarla bu risk en aza indirildiği ya da önlenmesi takdirde ideal bir bağcılık bölgesi olarak değerlendirilebilir.

Çizelge 1. Nusaybin Meteoroloji İstasyonu çok yıllık iklim verileri (1966-2002)*

Aylar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
Ortalama sıcaklık (°C)	6.2	7.6	11.3	16.6	22.8	29.1	32.6	31.4	27.1	20.7	13.5	7.9	18.9
En yüksek sıcaklık (°C)	23.0	23.0	27.2	36.2	39.3	43.2	47.5	47.2	44.2	38.0	31.4	22.3	47.5
En düşük sıcaklık (°C)	-5.5	-10.0	-8.2	0.0	5.5	10.9	16.8	17.4	10.0	3.1	-1.6	-7.0	-10.0
Yıllık yağış (mm)	84.2	72.9	75.3	57.8	31.1	2.6	0.4	0.0	0.7	21.4	37.6	86.2	470.2
Gelişme dönemi yağışı (mm)													227.0
Dolu yağışı	0.1	0.2	0.5	0.6	0.1	-	-	-	-	-	0.1	0.1	1.7
Rüzgâr (m/s)	1.6	1.9	1.8	1.7	1.8	1.9	1.3	1.1	1.1	1.3	1.4	1.5	1.5
Gelişme süresi (gün)	-	-	30	30	30	30	30	30	30	30	30	-	270
Etkili sıcaklık toplamı (gd)	-	-	39	198	384	573	678	642	513	321	105	-	3.453
Yıllık güneşlenme süresi (saat)	3.7	3.9	5.6	5.9	8.0	9.8	10.4	9.4	8.6	6.2	5.5	5.1	2.508
Hava nispi nemi (%)	62.0	61.3	53.9	50.8	37.8	23.3	22.1	24.4	28.0	39.6	52.2	58.0	42.8

* Nusaybin Meteoroloji İstasyonu verileri, Anonim (2020c), Çelik ve Gülersoy (2014).

Toprak Özellikleri

Kültür asması (*V. vinifera* L.) adaptasyon sınırları en geniş meyve türlerinden biri olup, ekstrem durumlar hariç, hemen her tür toprakta rahatlıkla yetişebilir. Ancak omca gelişimi, ürün verim ve kalitesi tabii olarak toprağın fiziksel ve kimyasal özelliklerine bağlı olarak değişkenlik gösterir. Nitekim bağcılarımızda binlerce yıldır bu gerçeği bildiği için diğer birçok bitki türünün yetişemediği yamaç ve kıraç arazilerde bağcılık yaparak toprak muhafazasına da hizmet etmektedirler.

Nusaybin yöresinde görülen toprak tipleri kapladığı alan bakımından büyükten küçüğe doğru sırasıyla kireçtaşı, ot ve çalı örtüsü altında oluşan kırmızı Akdeniz toprakları, yüzey akımı ile veya kısa mesafelerden taşınarak eğimin azaldığı yerlerde depo edilen kolüvyal topraklar ve akarsu boylarında görülen alüvyal topraklar bulunmaktadır (Dinç ve ark.,1999).

Bölgede yeni bağcılığa geçildiğinde, yani aşılı asma fidanı kullanıldığında, uygun anacın ve çeşidin belirlenebilmesi için en kısa sürede “Anaç ve çeşit adaptasyon denemeleri”nin başlatılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Uygulanan Bağcılık Tekniği ve Yetiştiriciliği Yapılan Çeşitler

İklim özellikleri bakımından bağcılığa uygun olan ilçede yerli (geleneksel) bağcılık yapılmakta olup bağlar ekonomik değeri olmayan yöresel çeşitlerden oluşmaktadır. Mevcut bağlar 20-30 yaşlı olup, verim değeri bağ alanlarına göre 15-20 kg/omca arasında değişmektedir.

Yörede bağcılık yaygın olarak Akarsu, Çalı, Duruca, Kuru, Yandere, Yavru (Çakır ve ark., 2017), Kalecik ve Çağlar gibi köylerde, genellikle meyve ağaçları ile karışık olarak yapılmaktadır.

Bağda eksilen omcalar, yerli fidanla, çelikle veya daldırma yöntemi kullanılarak tamamlanmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bağlar çoğunlukla yaşlı ve verimce düşük oldukları için üreticinin bağa olan ilgisi azalmakta; bu durum zamanla bağ alanlarının terk edilmesini ya da daha ekonomik ve fazla destek alan diğer ürünlere yönelmeyi teşvik etmektedir. Elde edilen ürün, daha çok sofralık ve kurutmalık olarak değerlendirilmekte birlikte pekmez ve pestil gibi yöresel ürünlere ve şaraba işlenerek de değerlendirilmektedir.

Mevcut bağlarda kimyasal gübreleme yapılmamakta, ancak bazı bağlara hayvan gübresi verilmektedir. Suyun daha bol olduğu bağlarda ise sulama yapılmaktadır.

Yöre bağlarında omcalar, genellikle yerden 40-50 cm yükseklikten taçlandırılarak “goble” şekli verilmekte, ancak çok az da olsa telli terbiye sistemine de rastlanmaktadır. Bağlarda budama ise her sene uyanmaya yakın dönemde yapılmakta olup, sofralık üzümler 5-6 göz üzerinden uzun, şıralık üzümler ise 3-4 göz üzerinden kısa budanmaktadır.

Bağlarda külleme, kurşuni küf, mildiyö ve ölü kol gibi hastalıklar ile salkım güvesi ve bağ uyuzu gibi zararlılara rastlanmakta ve bunlara karşı ilaçlama yapılmaktadır.

Genellikle düz alanlarda kurulmuş olan bağlarda makine kullanımı yaygın olsa da toprak işlemede hayvan gücünden de yararlanılmaktadır.

Bölgede; Kerküş, Mazrone, Zeyti (Rezaki), Kuru üzüm, Libdrej (Zeynebi), Siyah üzüm (Çakır ve ark., 2017), İmsebbek, Şepirze, Hasani, Kemisabık, Bilbizeki, Karfuki, Hamrani (Sorani) olup Mazrone, Karfuki, İmsebbek, Hasani, Bilbizeki, Şepirze, Zeyti üzüm çeşitleri yetiştirilmekle beraber Mazrone ve Kerküş üzüm çeşitleri yaygın olarak yetiştirilmektedir (Şekil 2). Bölgenin ekolojik şartları dikkate alınarak çeşitler olgunlaşma zamanlarına göre;

15 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasında hasat edilenler Erkenci,

15 Ağustos-15 Eylül tarihleri arasında hasat edilenler Orta mevsim,

15 Eylül sonrası hasat edilenler Geççi çeşit olarak isimlendirilmişlerdir.

Nusaybin Yöresinde yetiştirilen üzüm çeşitleri ve bu çeşitlerine ait bazı özellikler Şekil 2'de verilmiştir.

Çeşit adı	Mazrone	
Tane rengi	Beyaz	
Tane şekli	Yuvarlak	
Tane iriliği	2.5 g (Hafif)	
Salkım sıklığı	Sık	
Olgunlaşma zamanı	Eylül sonu-Ekim başı (Geççi)	
Değerlendirme şekli	Şıralık-Sofralık	
Yaygınlık durumu	Çok yaygın	
Çeşit adı	Kerküş	
Tane rengi	Beyaz	
Tane şekli	Oval	
Tane iriliği	2.7 g (Orta)	
Salkım sıklığı	Seyrek	
Olgunlaşma zamanı	Eylül başı-Eylül ortası (Orta mevsim)	
Değerlendirme şekli	Sofralık, Şıralık, Kurutmalık	
Yaygınlık durumu	Çok yaygın	
Çeşit adı	Zeyti	
Tane rengi	Beyaz	
Tane şekli	Yuvarlak	
Tane iriliği	3.5 g (Orta)	
Salkım sıklığı	Seyrek	
Olgunlaşma zamanı	Ağustos başı-Ağustos ortası (Erkenci)	
Değerlendirme şekli	Sofralık, Kurutmalık	
Yaygınlık durumu	Yaygın	

Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Benitaht Beyaz Oval 2.6 g (Orta) Seyrek Ağustos başı-Ağustos ortası (Erkenci) Sofralık, Kurutmalık Az	
Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Şepirze Beyaz-Kırmızı (Alaca) Uzun oval 4.9 g (Ağır) Seyrek Eylül başı-Eylül ortası (Orta mevsim) Sofralık, Kurutmalık Orta	
Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Karfoki Beyaz Yuvarlak 1.8 g (Hafif) Orta sık Eylül başı-Eylül ortası (Orta mevsim) Sofralık, Kurutmalık Orta	
Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Sudeni Siyah Yuvarlak 2.5 g (Hafif) Sık Ağustos sonu-Eylül başı (Orta mevsim) Şıralık, Kurutmalık Az	
Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Libdrej (Zeynebi) Beyaz Uzun oval 4.0 g (Orta) Seyrek Ağustos başı-Ağustos ortası (Erkenci) Sofralık, Kurutmalık Az	

Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Atıf Beyaz Oval 3.5g (Orta) Seyrek Ağustos başı-Ağustos ortası (Erkenci) Sofralık Çok az	
Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Tayifi Beyaz-Kırmızı (Alaca) Oval 3.5 g (Orta) Seyrek Eylül başı-Eylül ortası (Orta mevsim) Sofralık Çok az	
Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Hazirani Beyaz Uzun oval 3.7 g (Orta) Orta sık Ağustos başı-Ağustos ortası (Erkenci) Sofralık, Kurutmalık Az	
Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu	Misabık (İmbesek) Siyah Yuvarlak 1.2 g (Çok hafif) Sık Ağustos başı-Ağustos ortası (Erkenci) Sofralık-Kurutmalık Az	

<p>Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu</p>	<p>Bakari Beyaz Yuvarlak 3.5 g (Orta) Sık Ağustos başı-Ağustos ortası (Erkenci) Sofralık-Kurutmalık Az</p>	
<p>Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu</p>	<p>Tirhereş Siyah Oval 3.6 g (Orta) Orta sık Eylül başı-Eylül ortası (Orta mevsim) Sofralık-Şaraplık Orta</p>	
<p>Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu</p>	<p>Raş gurgurenek Siyah Oval 3.3 g (Orta) Seyrek Eylül başı-Eylül ortası (Orta mevsim) Sofralık-Şaraplık Az</p>	
<p>Çeşit adı Tane rengi Tane şekli Tane iriliği Salkım sıklığı Olgunlaşma zamanı Değerlendirme şekli Yaygınlık durumu</p>	<p>Hasani Beyaz Oval 2.6 g (Orta) Sık Orta mevsim Sofralık-Kurutmalık Orta</p>	

Şekil 2. Nusaybin yöresi yöresel üzüm çeşitleri ve bazı özellikleri

Yörede bağ bozumu; Temmuz sonu başlayıp Eylül ayı başına kadar devam etmektedir. Daha geç hasat edilen üzüm çeşitleri de bulunmaktadır. Yetiştirilen üzümler, öncelikle aile ihtiyacını karşılamada değerlendirilirken arta kalan ürünler; taze tüketim, pestil, pekmez (Şekil 3) kesme (Şekil 4), kuru üzüm (Şekil 5) gibi mahalli ürünlere işlenerek mahalli pazarlarda satışa sunulmaktadır.

Şekil 3. Pestil yapımı (sol) ve pekmez yapımı (sağ)

Şekil 4. Kesme yapım

Şekil 5. bağda üzüm kurutma

Sonuç

Bölgenin iklim yapısı bağcılığa oldukça elverişlidir. Ancak, mevcut bağların verimi oldukça düşüktür. Bunda, bu bağların yaşlı olmasının yanında ekonomik değeri olmayan çeşitlerden kurulmuş olması oldukça etkili olup, bağcılığın gelişimi önünde büyük bir engel olarak görülmektedir. Dolayısıyla; mevcut bağlarda üretim ve pazarlama şeklinde geliştirilecek sistemli bir politikayla bağların verimli hale getirilmesi ve elde edilen üzümün katma değeri yüksek ürünlere işlenmesi ile bölgenin kalkınmasına yardımcı olunabilir. Yeni bağların yeni tekniklerle tesis edilmesi, buradaki çeşitlerin verim ve kalitece tercih edilen, bölgede değerlendirilme imkânları olan çeşitlerden oluşması ve bu tip bağların bölgede yaygınlaştırılması için eğitim ve yayım çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bunların yanında daha fazla teknik ve maddi destekler sağlanmalı, çiftçiler verilen bu destekler hususunda haberdar edilmelidir.

Makalede; araştırma ve yayın etiğine uyulmuş olup, herhangi bir 'çıkar çatışması' taşımamaktadır.

Kaynaklar

- Ağaoğlu, Y. S. (1999). *Bilimsel ve Uygulamalı Bağcılık. Asma Biyolojisi*. Cilt 1. Ankara Üni. Ziraat Fak., Kavaklıdere Eğitim Yayınları. Ankara.
- Anonim, (2020a). <https://www.haritatr.com/nusaybin-haritasi-i287> 01.01.2020
- Anonim, (2020b). Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Nusaybin/Mardin meteoroloji istasyonu verileri.
- Anonim, (2020c). <https://www.gunesenerji.com.tr/gunes-enerjisi/mardin-bin>.
- Çakır, A., Karaca Sanyürek, N., Karakaya, E., Ay, Ş. (2017). Nusaybin (Mardin) ilçesi bağcılığı sorunları ve çözüm önerileri. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 34(1), 15-25.
- Çelik, H., Ağaoğlu, Y. S., Fidan, Y., Marasalı, B., Söylemezoğlu, G. (1998). *Genel Bağcılık*. Sunfidan A.Ş. Mesleki Kitaplar Serisi: 1, 253 s. Ankara.
- Çelik, S. (2011). *Bağcılık (Ampeloloji)*. Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Cilt 1, 3. Baskı, , 427 s. Tekirdağ.
- Çelik, M. A., Gülersoy, A. E. (2014). Bitki örtüsü değişimlerinin 16 günlük periyotlar halinde izlenmesi: Mardin ili örneği (2000-2010). *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 471-494, Ankara.
- Diñç, U., Kapur, S., Özbek, H., Şenol S. (1999). *Toprak Genesisi ve Sınıflandırılması*. 3. Baskı, Çukurova Fakültesi Ders Kitabı, No: C-130, Adana.
- Dölek, T., Atlı, H. S., Keskin, N. (2020). *Siirt yöresinde yetiştirilen bazı üzüm çeşitlerinin göz verimliliklerinin belirlenmesi ve farklı göz şarjı uygulamalarının verim ve kaliteye etkisi*. Munzur Zirvesi 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi. 31 Mayıs 2020. 139-155. Tunceli.
- Gündüz, H. İ., Atlı, H. S., Kazankaya, A. (2020). *Horoz Karası üzüm çeşidinde, bilezik alma ve gibberellik asit uygulamalarının verim ve kalite üzerine etkileri*. . Munzur Zirvesi 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi. 31 Mayıs 2020. 139-155. Tunceli.
- Happ, E. (1999). Indices for exploring the relationship between temperature and grape and wine flavour. *Australian & New Zealand Wine Industry Journal*, 14: 68-76.
- Karataş, H., Özdemir, G., Karataş, D., Örmek, G. (2009). *Mardin ili bağcılığının mevcut potansiyeli*. Türkiye 7. Bağcılık ve Teknolojileri Sempozyumu. 5-9 Ekim, 2009, Salihli-Manisa.
- Kılıç, T. (2008). Nusaybin'in fiziki coğrafya özellikleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10: 106-118.
- OIV, (2001). *Organisation Internationale de la Vigne et du Vin*. 18, rued'aguesseau - F-75008 Paris - France.
- Oraman, M. N. (1972). *Bağcılık Tekniği II*. Ankara Üni. Ziraat Fak. Yayınları No: 470, Ankara.
- Özdemir, G. (2019). *Organik Üzüm Yetiştiriciliği (Organik Bağ Yerinin Seçimi ve Yeni Bağ Tesisi)*. Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.
- Özkan, A. (2020). *Genel Bağcılık*. Harman Yayıncılık. İstanbul.
- Sağlam, H., Çalkan Sağlam, Ö., Yağcı, A., Merken, Ö., Ünal, A., İnan, M. S. (2009). *Ege Bölgesi Asma Genetik Kaynakları*. Türkiye 7. Bağcılık ve Teknolojileri Sempozyumu. 5- 9 Ekim 2009, Cilt 1, 18-22. Manisa.
- TÜİK, (2019). Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001 Erişim: 20.07.2019.
- Weaver, R. J. (1976). *Grapegrowing*. Department of Viticulture and Enology. Uni. of California, Davis.
- Winkler, A. J., Cook, J. A., Kliwer, W. M., Lider, L. A. (1974). *General Viticulture*. Univ. of California Press. Berkeley, 71 p. USA.